

Dvanajsta soška bitka

Položaj po 11. soški bitki in avstro-ogrsko odločitev za protinapad

Bilanca enajstih bitk je bila za Italijane porazna: od začetka bojov je padlo okoli 200.000 mož, uspehi pa so bili pičli: 12 kilometrov globok prodor na Krasu, osvojitve Gorice in zasedba dobre polovice planote Banjšic. Hude izgube in slabi rezultati so močno omajali moralo armade, vendar tega poveljstvo ni videlo ali pa ni hotelo videti. Takoj po končani 11. bitki so začeli s pripravami na novo ofenzivo, ki naj bi že konec septembra dokončno strla Avstrijce na Banjšicah. General Cadorna je nato le uvidel, da novega napada v tako kratkem času ni mogoče pripraviti, ustrašil pa se je tudi možnosti, da bi Avstro-Ogrska z enotami z vzhodne fronte, kjer je Rusija zaradi revolucionarnega vrenja praktično že izstopila iz vojne, začela protiofenzivo. Zato je 19. septembra ukazal obrambo na celotni frontni črti.

Še težji je bil položaj branilcev. V enajstih soških bitkah so imeli že okoli 100.000 mrtvih. V 11. bitki je Boroeviću z zadnjimi močmi uspelo preprečiti zlom. V slabem mesecu dni je imela avstro-ogrsko vojska 10.000 mrtvih, 45.000 ranjenih, 20.000 bolnih in kar 30.000 pogrešanih. Prav število pogrešanih, od katerih se je večina vdala, je bilo opozorilo, da ponovnega napada Soška armada ne bo zdržala.

V avstro-ogrskem poveljstvu v Badnu so že julija začeli načrtovati ofenzivo v Zgornjem Posočju, kriza obrambe na Banjšicah pa je le potrdila nujnost protinapada, ki bi vsaj za nekaj časa odložil pretečo nevarnost. Že med 11. soško bitko, 26. avgusta, je cesar Karel poskušal prepričati nemškega cesarja, da bi nemške divizije zamenjale avstro-ogrske na ruskem bojišču in jih tako sprostile za protinapad na Soči. Cesar je iz prestižnih razlogov želel, da bi v ofenzivi razen nemškega težkega topništva sodelovale izključno avstro-ogrske enote. Verjetno je imel v mislih tudi to, da mu prisotnost nemške vojske na italijanskem bojišču ne bo ravno v pomoč pri poskusih, da bi sklenil separatni mir in izvlekel državo iz vojne.

Kmalu pa je tudi cesarju postalo jasno, da brez sodelovanja nemške pehote ne bo šlo, in 29. avgusta 1917 je na sestanku v nemškem vrhovnem poveljstvu v Bad Kreuzenachu načelnik operativnega oddelka avstroogrskega vrhovnega poveljstva, generalmajor von Waldstätten, pojasnil položaj na jugozahodni fronti po umiku z zahodnega roba Banjšic. Predstavil je von Arzovo zamisel, da bi Italijane presenetili z ofenzivo v Zgornjem Posočju, ki so ga branili s sorazmerno skromnimi silami, in to z istočasnim napadom iz smeri Tolmina in Bovca, zavzetjem vrhov nad desnim bregom Soče ter prodorom v Beneško nižino. Za tak napad bi po oceni potrebovali 13 divizij, od katerih bi jih morali 8 dati Nemci. Poleg tega bi morali Nemci prispevati tudi precej težkega topništva.

Kljub oceni generala Konrada Kraffta von Dellmensingna, ki si je ogledal Zgornje Posočje, da je uspeh predlagane ofenzive "komaj možen", so se Nemci 9. septembra 1917 odločili, da pomagajo zaveznikom v ofenzivi, ki so jo poimenovali "Waffentreue" (Zvestoba v orožju). Nemci so za napad prispevali 6 pehotnih in improvizirano lovsko divizijo, ki so skupaj s petimi avstrijskimi tvorile novo, 14. nemško armado, ki naj bi prebila fronto na prostoru med Možnico na severu in Seli pri Volčah na jugu. Poleg pehote so Nemci

prispevali tudi veliko poljskih in težkih topov, letalstvo, posebne enote in enoto plinskih minometalcev. Poveljstvo jugozahodne fronte so obdržali v rokah Avstrijci, načrtovanje in vodenje preboja pa so v okviru poveljstva 14. armade Nemci zadržali zase. Za poveljnika 14. armade je bil imenovan pruski general Otto von Below (1857-1944), načelnik štaba pa je postal generalporočnik topništva Konrad Krafft von Dellmensingen (1862-1953), pred tem poveljnik bavarskega Alpskega korpusa. Glavni napad je bil predviden iz tolminske smeri, upoštevali pa so avstro-ogrsko željo in generalu Alfredu Kraussu, poveljniku I. avstro-ogrskega korpusa, poverili samostojen napad iz bovške smeri. Tako je postal del bojišča v Julijskih Alpah, ki je bil od začetka soške fronte v senci velikih dogodkov južno od Tolmina, najpomembnejši na vseh 600 kilometrih fronte.

Priprave

Za dan napada so določili 22. oktober, kar je pomenilo, da je bilo za priprave na razpolago le 44 dni.

Pripraviti vse potrebno za ofenzivno akcijo takih razsežnosti v tako kratkem roku, je bila težka naloga, še posebej, ker je bilo Zgornje Posočje prometno zelo slabo povezano z zaledjem.

Poleg izredno kratkega časa za pripravo napada je bilo treba rešiti še en komaj rešljiv problem. Za uspeh je bilo namreč odločilnega pomena, da Italijani ne odkrijejo priprav, predvsem pa, da ne odkrijejo, kje bodo napadeni. Da bi si priborili premoč v zraku in da bi Italijanom onemogočili letalsko opazovanje, so Nemci na soško fronto najprej poslali 100 lovskih letal, 6 balonov in močne protiletalske oddelke.

Italijansko obveščevalno službo so poskušali zavesti tako, da so nemški Alpski korpus poslali najprej na Južno Tirolsko, kjer je sodeloval v nekaj demonstrativnih akcijah. Tudi nekatere enote 12. šlezijske divizije so se najprej pokazale v Trstu in na Krasu.

Da Italijani zaradi kopičenja enot in prisotnosti Nemcev na tolminskem odseku bojišča ne bi odkrili pravega odseka napada, pa tudi ker so morali nekatere divizije šele potegniti iz strelskih jarkov na zahodni in vzhodni fronti, Alpski korpus pa pripeljati celo iz Romunije, so se odločili koncentracijo enot izvesti v dveh etapah. Najprej so enote zbrali daleč v zaledju in so jih na bojišče poslali šele tik pred napadom. Na ogled izhodiščnih položajev so poslali samo častnike; nemški so morali nositi avstro-ogrske kape. Nemci so se še posebej bali, da bi kak dezertar iz avstro-ogrske armade odnesel načrte napada Italijanom, zato so navodila in ukaze, predvsem pa datum napada zadrževali do zadnjega trenutka.

Kar 2.400 vlakov je v štirih tednih prepeljalo okoli 100.000 vagonov vojakov, opreme, topov, streliva, hrane in drugega. Za avstro-ogrsko topništvo so nakopičili zalogo 1.000.000 granat, za nemško pa 500.000. Da bi bila novoustanovljena armada dovolj mobilna, je bilo treba pripeljati kar 70.000 konj. Za prevoze so uporabili tretjino celotnega železniškega parka monarhije. Skozi ljubljansko železniško postajo je šlo oktobra 1917 po 120 vojaških transportov dnevno. Kljub temu da so železničarji cepali od utrujenosti, saj so bili v službi tudi po 50 ur, ni prišlo do večjih zastojev ali nesreč.

Neposreden železniški transport na mesto napada je bil možen le po bohinjski železnici, kjer so že od desete ofenzive širili postaje in gradili razkladalne rampe. Za oskrbo I. avstro-ogrskega korpusa je bila izrednega pomena 39 km dolga železniška proga med Trbižem (Tarvisio, takrat Tarvis) in Jesenicami, ki je

danes ni več. Najpomembnejši postaji sta bili Trbiž, od koder je preko Rablja in naprej čez Predel vodila na fronto cesta, in Kranjska Gora, od koder sta čez prelaz Vršič na fronto vodili cesta in žičnica.

Na tolminski odsek sta razen železnice vodili dve cesti, skozi Baško grapo in po dolini Idrije. V Baško grapo so transporti prihajali preko Petrovega brda in skozi Bohinjski tunel, ki so ga priredili tudi za cestni transport. 10. oktobra je začelo rositi in je nato deževalo kar 12 dni. Slabo vreme je po eni strani koristilo napadalcem, saj je onemogočilo polete italijanskih opazovalnih letal in tudi drugače skrilo dogajanje na napadalčevi strani, po drugi strani pa je bila druga faza koncentracije enot zaradi dežja in mraza zelo otežena. Ker so bile železnice preobremenjene, je morala večina enot priti do začetnih položajev peš. Vojaki se cele dneve niso pošteno posušili, zato so številni zboleli. Predvsem zaradi zaskrbljujočega padca morale je poveljstvo prestavilo napad za dva dni, na 24. oktober.

Načrt

Končni cilj ofenzive, izboljšanje položajev, kot so ga predlagali Avstrijci, se je nemškimi načrtovalcem zdel preskromen, zato so za cilj postavili prebitje fronte pri Tolminu in Bovcu in prodor vsaj do črte Gumin (Gemona) - Čedad (Cividale). Dne 4. oktobra je general Otto von Below izdal "smernice za napad 14. armade", v katerih je armado razdelil na več skupin:

Skupina Krauss, avstro-ogrski I. korpus, ki je štel okoli 40.000 ljudi, je dobil nalogo prebiti italijansko obrambo pri Bovcu, napredovati po dolini Soče in zasesti Kobarški Stol (1673 m). Kasneje naj bi skupaj z levim krilom sosednje 10. armade prodrli v Rezijo (Resia) in Reklansko dolino (Raccolana) ter naprej v dolino Bele (Fella). Poveljnik, general Alfred Krauss, si je za poveljniško mesto izbral Vrsnik.

Skupina Stein (bavarski III. korpus) naj bi zasedla Kolovrat (1114 m) in Matajur (1641 m) ter sočasno napredovala po dolini Soče proti Kobaridu. Poveljnik skupine je bil bavarski generalporočnik Hermann von Stein.

Skupina Berrer (nemški LI. korpus) pod poveljstvom württemberškega generalporočnika Alberta von Berrerja naj bi zasedla Ježo (949 m) in prodrla naprej proti Sv. Martinu (987 m).

Skupina Scotti (avstro-ogrski XV. korpus) pod poveljstvom feldmaršallajtnanta Karla Scottija naj bi zasedla vrhove med Sočo in Idrijo (Iudrio), predvsem Globočak (809 m), in s tem omogočila 2. soški armadi prehod prek Soče.

14. armada je štela skupaj okoli 100.000 mož in razpolagala s strahovito topniško silo. Na 30 km širokem odseku napada so nakopičili 1678 topov, od katerih je bilo 460 težkih in 32 najtežjih. Poleg topov so imeli še 420 minometov. To je v povprečju pomenilo eno cev na vsakih 14 m fronte. Nemci so prispevali dobro četrtnino vseh topov in polovico minometov.

Pred napadom pehote je bila predvidena sorazmerno kratka topniška priprava, ki naj bi trajala 6 ur, od tega intenzivno rušilno obstreljevanje samo eno uro. Za tako kratko pripravo so se Nemci odločili zaradi uspeha take priprave v napadu pri Verdunu (21. 2. 1916 - 9 ur) in Rigi (1. 9. 1917 - 5 ur). Pred tem so bile topniške priprave zelo dolge, tudi do 10 dni (Francozi na Eni). Izkazalo pa se je, da dolga priprava sicer popolnoma razbije obrambne položaje nasprotnika, vendar mu da tudi dovolj časa, da na ogroženi del

bojišča usmeri sveže sile, ki nato ustavijo napadalce in izvedejo protinapad. Kratka, a močna priprava pa nevtralizira nasprotnika in mu onemogoči zbiranje rezerv. Predvsem zaradi številnih, močno utrjenih italijanskih topniških položajev v kavernah, ki so bili skoraj povsem varni pred obstreljevanjem tudi z najtežjimi topovi, so se Nemci odločili, da bodo uporabili granate polnjene z bojnimi plini. Od celotnega števila granat, pripravljenih za topniško pripravo, je bilo 15 % plinskih.

Kljub novim nemškim in avstro-ogrskim divizijam so bili Italijani, če gledamo soško fronto v celoti, še vedno močnejši: od Bovca do morja so imeli skupaj 41 divizij s 3.626 topovi, Avstrijci in Nemci pa le 37 divizij s 3.302 topovoma. Zato pa so dosegli Nemci in Avstrijci na odseku predvidenega napada precejšnjo premoč, saj je štirim italijanskim divizijam v prvi obrambni črti in trem v drugi stalo nasproti osem avstro-ogrskih in nemških divizij s štirimi v rezervi.

Na večer pred napadom je stal 14. armadi nasproti dobršen del italijanske 2. armade, pod poveljstvom generalporočnika Luigija Capella, ki se je v 6. bitki proslavil z zasedbo Gorice, v 11. pa z uspešnim prebojem na Banjšice.

Italijansko ravnanje pred napadom

General Cadorna je 19. septembra ukazal obrambo na celotni frontni črti, toda po 28 mesecih stalnega napadanja nihče ni vedel, kako jo organizirati. Kljub grenkim izkušnjam z uspešnima avstro-ogrskima protinapadoma na Krasu ob koncu 10. in 11. bitke Cadorna ni pripravil učinkovite obrambne strategije. Kljub temu, da so se kopičili podatki, da se pripravlja avstrijsko-nemški napad, je Cadorna 4. oktobra za dva tedna odpotoval na Južno Tirolsko in tako svoje obrambne strategije ni uskladil z generalom Capellom, poveljnikom 2. armade, izrazitim zagovornikom ofenzive za vsako ceno. Capello je nameraval v primeru avstro-ogrskega napada voditi dinamično obrambo z močnim protinapadom z Banjšic. Svoje ideje je imel tudi poveljnik XXVII. korpusa, general Badoglio: napadalce naj bi spustili v dolino Soče, v past, ki bi jo bilo treba nato samo še zapreti. Med Cadornovo odsotnostjo podrejeni v stiski, soočeni z nevarnostjo neposrednega napada, ukrepali vsak po svoje. Poleg vsega je v poveljstvu 2. armade vladala zmeda in sploh ni bilo jasno, kdo poveljuje; general Capello je zbolel za vnetjem ledvic in je poveljstvo uradno prepustil generalu Montuoriju, dejansko pa je sam ukazoval z bolniške postelje.

Cadorna je zaradi slabega vremena skrajšal potovanje in se 19. oktobra vrnil v poveljstvo, kjer se je končno sestel s Capellom. Na sestanku sta dosegla kompromis, da velikega italijanskega protinapada z Banjšic ne bo, možni so samo lokalni protinapadi. Kljub številnim opozorilnim znakom, ki so kazali, da bo cilj napada Zgornje Posočje, sta bila oba še vedno prepričana, da bo do napada prišlo na Banjšicah, zato sta tam pustila večino topništva. Še bolj usodne posledice pa je imela Cadornova odločitev, da veliko armadno rezervo, celih 144 bataljonov, obdrži za desnim krilom 2. armade, predaleč za intervencijo v primeru krize na levem krilu, v Zgornjem Posočju.

Iz smernic za obrambo, ki jih je general Cadorna izdal naslednjega dne, je jasno razvidno, da se še vedno ni zavedal resnosti položaja, kljub temu, da bi iz obveščevalnih podatkov lahko razbral tudi odsek napada. Dne 23. oktobra tudi dan napada ni bil več skrivnost, saj so ga Italijani izvedeli s prisluškovanjem avstro-ogrskim

telefonskim pogovorom na odseku Mrzlega vrha. Popolnoma nerazumljivo je, da so Italijani kljub vsemu ostali pasivni.

Točno ob drugi uri zjutraj oblačnega in deževnega 24. oktobra 1917 se je za Italijane med Rombonom in Seli pri Volčah odprl pekel. Strahovitim eksplozijam, ki so odmevale od okoliških hribov, so se pridružili zamolkli poki - začelo se je obstreljevanje s plinskimi granatami. Italijani so prižgali žaromete in italijanske topniške baterije so v začetku živahno odgovarjale, potem pa so počasi utihnele.

Med 04:30 in 06:30 je zavladalo varljivo zatišje, nato pa se je začelo rušilno obstreljevanje topniških položajev in obrambnih utrd, v katerem so sodelovali tudi težki in najtežji topovi, sočasno pa so minometi opravili korekcijsko streljanje in se ob 7:00 pridružili topovom, ki so razbijali prve italijanske strelske jarke. V zadnjih petnajstih minutah med 7:30 in 7:45, ko so vsi topovi in minometi streljali z največjo hitrostjo, ki so jo zmogle cevi in posadke, so izstrelili skoraj 200.000 granat in min.

Napad iz bovške smeri

Pri Bovcu so Nemci pripravili Italijanom posebno presenečenje – napad s plinskimi minometi. Tak napad ima v primerjavi s topniškim plinskim obstreljevanjem dve pomembni prednosti: mina ima precej tanjše stene od granate, zato je lahko v njej kar za tretjino njene teže bojnega strupa, najpomembnejša prednost plinskih minometov pa je možnost sočasnega električnega vžiga in izstrelitve velikega števila min, ki na cilju ustvarijo takšno koncentracijo bojnih strupov, da vojakov ne ščitijo več niti plinske maske. Nemški plinometalski bataljon, ki je svojo dejavnost skrival pod precej običajnim imenom - 35. pionirski bataljon, je dobil ukaz, da med topniško pripravo s plinskimi minami zasuje Naklo, grapo ob Soči, skozi katero poteka cesta Bovec – Čezsoča, v kateri so bile v mrtvem kotu za avstrijsko topništvo italijanske enote, ki bi z udarcem v bok lahko ogrozile avstro-ogrski preboj pri Bovcu.

Zvečer pred napadom so štiri meteorološke opazovalnice v dolini poročale, da vlada skoraj brezvetrje; tako je ob 22.30 prišlo povelje, naj napolnijo cevi z minami, napolnjenimi s fosgenom. Pet minut po začetku topniške priprave, 24. oktobra ob 2.05, so z električnim vžigom na kilometer oddaljene italijanske položaje izstrelili 818 plinskih min ob 2.40 pa še 47.

Ob 9.00 se je v Bovški kotlini začel napad pehote; na pobočjih Rombona je napadala divizija Edelweiss, v dnu kotline pa 22. strelska divizija pod poveljstvom generalmajorja Rudolfa Müllerja. Glavno udarno skupino sedmih bataljonov, katere naloga je bila prebiti fronto severno od ceste Bovec - Predel, je vodil generalmajor von Merten. Prvo italijansko obrambno črto, ki je bila vsa razrita od obstreljevanja, so napadalni oddelki zavzeli brez večjih težav, le na Čuklji in pod Rombonom je bilo nekaj več odpora. Takoj zatem so mariborski 26. strelski polk in tirolski cesarski strelci zasedli skoraj porušeni Bovec.

Napadalnim enotam je bilo ukazano, naj se izognejo zajedi pri Naklu. Za napad na tem odseku je bilo predvidenih 200 vojakov 35. pionirskega bataljona, zaščitenih s plinskimi maskami. Previdno so se spustili v zajedo, kjer pa se jim ni nihče postavil po robu; 16 ton bojnega plina fosgena je opravilo svoje delo. Našli so med 500 in 600 mrtvih italijanskih vojakov, skoraj cel III. bataljon 87. pehotnega polka brigade Friuli. Prodor 22. strelske divizije je ob 21. uri zvečer zadržal porušeni most čez Boko. Hudournik, ki je večji del leta

suh in prehoden, je dolgotrajno deževje tako napolnilo, da je bil prehod ponoči nemogoč.

Napad iz tolminske smeri

12. nemška (šlezjska) divizija je imela pomembno nalogo prebiti italijansko obrambo ob Soči pri Tolminu in nato prodreti proti Kobaridu. Prav na smeri napada je bila izrazita slaba točka italijanske obrambe: generala Capello in Badoglio nista upoštevala izrecnega ukaza generala Cadorne, da okoli vasi Foni in na Hlevnik razporedita brigado, ki bi obvladovala dolino Soče. Namesto brigade z nekaj tisoč ljudmi so tja v okrepitev poslali le mitralješko četo, pa še ta je pred napadom dobila ukaz, naj se umakne. Kdo je ukaz izdal, niso nikoli ugotovili. Tako je napad 10.000 moč 12. šlezjske divizije na najbolj občutljivi točki na stiku dveh italijanskih korpusov v dolini Soče pred Tolminom pričakalo nekaj sto italijanskih vojakov, so jih vojaki 12. divizije premagali v prvem naletu.

Ob 9. uri so Šlezijci že prodirali po obeh bregovih Soče proti Kobaridu, čeprav so bili na obeh pobočjih nad njimi utrjeni Italijani z močnim topništvom. Pred usodnim napadom z boka sta jih varovali le megla, ki je močno zmanjšala vidljivost, in težko razumljiva italijanska pasivnost.

Da bi vsaj delno zavaroval bok napredujoče šlezjske divizije, je poveljnik, general Lequis, poslal bataljon vojakov pod poveljstvom majorja Eichholza iz Idrskega proti Livku. Predhodnica bataljona je pri Golobih naletela na manjša oddelka Italijanov, ki sta se vdala, toda za njima so bile pri Livku močne italijanske enote, cela 4. brigada bersaljerov 62. divizije. Italijanska brigada se je sicer spustila do Golobov, a ni napadla. Poveljnik brigade, generalmajor Renato Piola Caselli, je tako zamudil zadnjo italijansko priložnost, da bi spremenili potek bitke. Če bi se namreč brigada spustila v dolino Soče in presekala kolone 12. šlezjske divizije, bi bil končni izid bitke lahko drugačen.

Ob 15.30 so Italijani porušili jekleno konstrukcijo na mestu nekdanjega Napoleonovega mostu pri Kobaridu, le pol ure za tem so Nemci vkorakali v mesto zajeli veliko število ujetnikov in nadaljevali prodiranje proti Robiču.

12. divizija je prvi dan ofenzive prebila vse tri obrambne črte, ne da bi naletela na resnejši odpor, in ob 22.30 zasedla Robič, 18 km za prvimi italijanskimi položaji. Nemci so zajeli 10.000 ujetnikov, med njimi celoten štab 43. divizije na čelu z generalom Farisogliem in dva štaba brigade.

Prodor 12. divizije je kasneje dobil ime "Čudež pri Kobaridu". Uporaba pojma čudež je prišla prav v propagandne namene tako napadalcem kot branilcem. Resna analiza pa pokaže, da prodor Šlezijcev 18 km daleč mimo dveh nedotaknjenih italijanskih divizij VII. korpusa, ki sta čepeli na grebenu nad nezavarovanim levim bokom prodirajočih Nemcev, pač ni bil čudež, ampak je bil predvsem posledica popolne nesposobnosti italijanskega poveljstva.

Izčrpani vojaki 12. divizije so si v Starem selu in Kredu lahko privoščili le nekaj ur počitka. Navsezgodaj zjutraj so jih čakali novi boji, saj se takoj za Robičem med Mijo in Matajurjem odpira dolina Nadiže, ki vodi v Beneško nižino ...

Zaman bi bil neverjetni prodor 12. šlezjske divizije po dolini Soče, če bi Italijani še naprej obvladovali vzpetine na desnem bregu Soče. Samo kratek sunek VII. italijanskega korpusa s Kolovrata in Matajurja pa

bi 12. diviziji pretela obkolitev. Zato sta nemški Alpski korpus in 200. divizija sočasno s prodorom 12. šlezijske divizije napadla močno utrjena pobočja nad tolminskim mostiščem in jih drugega za drugim zasedla. Bavarski gardni polk je ob 17:30 prvega dne bitke po devetih urah bojov zasedel vrh Na Gradu, enega najpomembnejših vrhov nad dolino Soče. Uspešni sta bili tudi napadalni skupini Berrer in Scotti na južnem delu tolminskega mostišča, kjer je od pomembnih vrhov ostal v italijanskih rokah le Globočak.

Italijansko ukrepanje prvega dne bitke

Italijanska poveljstva so zaradi pretrganih telefonskih povezav dobivala le posamezna nepovezana poročila, iz katerih niso mogla doumeti obsega katastrofe 2. armade. Takoj po prejemu prvih poročil o napadu je italijanski kralj osebno ob 11. uri ukazal VII. korpusu, naj zasede greben Kolovrata. Še danes ni jasno, zakaj je VII. korpus tako počasi in neodločno izvršil ta ukaz in zapravljal zadnjo možnost za preprečitev katastrofe. Zvečer prvega dne bitke je v italijanski frontni črti zijala 32 km široka vrzel. Vse enote v Krnskem pogorju na levem bregu Soče so bile obkoljene. Pri Žagi je bila načeta tretja italijanska obrambna črta, zahodno od Kobarida pa so nemške in avstro-ogrske enote prodirale po neutrjenem ozemlju - pozicijsko vojskovanje je prešlo v manevrsko. Italijansko poveljstvo je reagiralo neustrezno: poskušalo je vzpostaviti sklenjeno obrambno črto na neutrjenem ozemlju in je s tem razpršilo že tako redke še uporabne enote, ki so bile poleg vsega zaradi vse manjšega števila razpoložljivih topov vedno bolj neučinkovite.

Cadorna je najprej ob 21.30 ukazal umik na zahodni rob Banjšic, ob 23.00 pa je določil tri črte, na katerih je ukazal vzpostaviti obrambo. Vse tri so se na levem krilu začele na Breškem Jalovcu (Punta di Montemaggiore, 1615 m), na jugu pa so se naslanjale na Globočak oziroma Korado (812 m). Kot skrajno obrambno črto je general Cadorna označil Tilment (Tagliamento). Toda dogodki so prehitevali odločitve vrhovnega poveljstva; že ponoči sta padli prvi dve črti.

25. oktober, drugi dan bitke

25. oktobra zjutraj so avstro-ogrske enote prečkale Boko in se brez topniške podpore zagrizle v močno utrjena pobočja Kobariškega Stola, kjer so se italijanske utrjene črte vrstile druga nad drugo. Po ogorčenih bojih so napadalci okoli polnoči zavzeli greben Stola, le malo po polnoči pa so cesarski strelci brez boja zasedli Kobariški Stol, eno ključnih točk italijanske obrambe.

Na odseku napada skupine Scotti je 1. avstro-ogrska divizija po ogorčenem boju ob 11. uri zasedla Globočak (809 m), pozno popoldne vrh Čičer (726 m), do večera pa je prečkala reko Idrijo (Iudrio). Nemci so 25. oktobra zasedli greben Kolovrata z vrhoma Nagnoj (1193 m) in Kuk (1243 m). Italijani so se ponekod še močno upirali, vendar so se že kazali znaki razsula.

Na italijanski strani je 25. oktobra tudi vrhovno poveljstvo dojelo obseg katastrofe in začelo iskati krivce. Poveljnika IV. korpusa, generala Cavaciocchia, je zamenjal general Gandolfi, umakniti pa se je moral tudi general Capello, poveljnik 2. armade. Odstavitev so javnosti prikazali kot nenadno poslabšanje generalovega zdravstvenega stanja. Capello je pred odhodom Cadorni svetoval, naj ne pošilja svežih enot v izglubljeno bitko, temveč naj ukaže postopen umik čez Tilment (Tagliamento).

Cadorna je okoli 16. ure pripravil ukaze 3. armadi (od Gorice do morja) in Karnijski coni (severno od Rombona) za umik čez Tilment (Tagliamento), vendar jih je po posvetovanju z novim poveljnikom 2. armade, generalporočnikom Montuorijem in poveljniki korpusov zadržal; generali so namreč menili, da je še mogoče ustaviti preboj na črti Breški Jalovec (Punta di Montemaggiore) - Karkoš (Monte Purgessimo, 453 m) - Korada (812 m).

Še danes ni enotnega mnenja, ali je bila ta odločitev pravilna. Nekateri menijo, da bi s takojšnjim umikom omogočil varen prehod Tilmenta in uspešno obrambo na tej reki, Avstrijci in Nemci pa bi zajeli tudi veliko manj vojakov in topov. Po drugi strani pa Cadorna piše, da ni imel namena ustaviti prodora na Tilmentu, temveč je poskušal pridobiti čas za pripravo obrambe na Piavi. Za to odločitev navaja več razlogov: 2. armada je bila razbita in za boj neuporabna, samo s 3. armado pa si ni upal ustavljati preboja na 75 km široki črti, bal pa se je tudi istočasnega napada Conradovih armad Južne Tirolske. Z odlašanjem umika je poskušal pridobiti dovolj časa, da bi se 3. armada, ki je imela daljšo pot do mostov na Tilmentu, lahko umaknila skupaj z dragocenimi topovi.

26. oktober, tretji dan bitke

26. oktobra dopoldne so Nemci zasedli še zadnjo italijansko obrambno točko nad Sočo - Matajur. Podvig je uspel trem četam pod poveljstvom nadporočnika Erwina Rommla, ki se je odlikoval že prejšnji dan pri zasedbi Kolovrata.

Rommlova vojaška kariera se s koncem I. svetovne vojne ni končala. V II. svetovni vojni je med napadom na Francijo je poveljeval oklepni diviziji, leta 1941 pa se je proslavil kot poveljnik nemškega Afriškega korpusa v severni Afriki. Po porazu pri El Alameinu 1942 se je vrnil v Nemčijo in leta 1943 postal poveljnik obrambe Atlantskega zidu. Bil je zelo priljubljen in je postal feldmaršal. Ker so ga dolžili sodelovanja v zaroti proti Hitlerju je julija 1944 naredil samomor, da je rešil družino pred koncentracijskim taboriščem.

Dne 26. oktobra zvečer je I. bataljon 3. polka cesarskih lovcev z vrha Breškega Jalovca (Montemaggiore) pregnal italijansko zaščitnico; tudi to, za vzpostavitev zadnje obrambne črte najpomembnejšo točko, so Italijani zapustili brez boja.

Ko je Cadorna malo po polnoči izvedel za padeč Breškega Jalovca, je bil to konec vseh iluzij. Ob 2.30 je izdal povelje za umik 2. in 3. armade čez Tilment (Tagliamento) in ustrezen umik 4. armade v Karnijskih Alpah. Težko topništvo 3. armade je poslal v območje Trevisa, torej za Piavo, kar potrjuje domnevo, da ni imel namena ustavljati prodora na Tilmentu (Tagliamento).

Prodor proti Tilmentu (Tagliamento)

27. oktobra se je italijanska vojska umikala od Karnijskih Alp do Jadranskega morja. Po vseh cestah in poteh sta se proti zahodu valila 2 milijona vojakov in okoli 400.000 beguncev. Zlasti begunci in 350.000 razbeglih vojakov 2. armade so oteževali urejen umik; ta se je vse bolj spreminjal v paničen beg. Mnogi častniki so pobegnili z avtomobili, moštvo pa prepustili usodi. Vojaki so se sprva umikali z orožjem, potem pa so začeli odmetavati vse, kar jih je oviralo pri begu. Jarki ob cestah so bili polni voz, opreme in topov, s

katerih pogosto niso sneli niti zaklepov in namerilnih naprav.

Dve nemški diviziji sta proti večeru zasedli Čedad (Cividale) in nadaljevali prodor proti Vidmu (Udine). Malo po polnoči je padla tudi Gorica. Zasedla jo je 58. avstro-ogrska divizija, prav tista, ki je branila mesto od začetka vojne do 9. avgusta 1916. Ob 1.45 so vojaki karlovškega 96. pehotnega polka na porušenem Goriškem gradu izobesili črno rumeno cesarsko zastavo.

Dne 28. oktobra ob pol enajsti uri so se prek Soče umaknile zadnje italijanske enote. Po 885 dnevih spopadov in umiranja je ob Soči in v Julijskih Alpah spet zavladal mir.

Okoli poldneva 28. oktobra so se Nemci že bližali Vidmu (Udine) iz katerega se je prejšnjega dne popoldne umaknil Cadorna z vrhovnim poveljstvom. Nemški general Albert von Berrer je bil prepričan, da je nemška vojska že v Vidmu, in je kljub opozorilom zapeljal pred prve nemške enote. V vasi San Gottardo, tik pred Vidmom (Udine) so italijanski vojaki iz hiše ob cesti streljali na avto, ubili generala in njegovega pribočnika ter ranili in ujeli enega častnika; le voznik se jim je izmuznil. Kljub temu so 28. oktobra zvečer Nemci zasedli Videm (Udine) in skupaj z Avstrijci dosegli hudournik Ter (Torre). Poveljstvo skupine Berrer je prevzel generalporočnik von Hofacker, ki se je odločil, da pred Tilmentom (Tagliamento) z LI. korpusom zavije proti jugu, da bi 3. italijanski armadi odrezal umik prek reke.

Istega dne popoldne je Cadorna v uradnem biltenu zapisal, da je preboj fronte povzročilo pomanjkanje borbenega duha enot 2. armade, ki so se brez boja umikale in se predajale sovražniku. Bilten so razdelili domačim in tujim časopisnim redakcijam, nato pa se jim je le posvetilo, kaj pomeni tako sporočilo za ugled italijanske vojske. Po celi Italiji so plenili že natisnjene časopise, francosko in britansko vlado pa so zaprosili, naj preprečita objavo. Novi bilten je omilil izraze, zadeva pa je kljub vsemu boleče odmevala.

Dne 29. oktobra je prišel v Udine poveljnik 14. armade von Below in ni dovolil Hofackerjevemu LI. korpusu prodora proti jugu, ampak ga je usmeril prek Tilmenta. Izkazalo se je, da je bila odločitev napačna, saj je omogočila beg skoraj celotni 3. italijanski armadi; do 1. novembra, ko so Tilment (Tagliamento) prečkale zadnje italijanske enote, so Avstrijci in Nemci zajeli okoli 200.000 vojakov italijanske 2. armade in le okoli 60.000 mož 3. armade.

Prodiranje na Piavo

Dne 30. oktobra je poveljstvo jugozahodne fronte ukazalo izkoristiti zlom 2. italijanske armade in nadaljevati ofenzivo prek Tilmenta. Prehod hudournika je bil težaven; nevihte v Alpah so napolnile običajno skoraj suho in lahko prehodno strugo in jo spremenile v skoraj kilometer široko deročo reko.

Cadorna je 4. novembra izdal ukaz za umik na črto Piava - masiv Grappa - planota Sette Comuni. Italijanska vlada je medtem rotila zaveznike, naj pomagajo, in že 3. novembra so prispele v Mestre tri francoske divizije, naslednji dan pa še štiri angleške. Na poti je bilo tudi topništvo.

Dne 7. novembra so kljub italijanskemu odporu Nemci in Avstrijci prekoračili hudournik Livenzo in prodirali naprej. 8. novembra je moral pod pritiskom zaveznikov Cadorna svoj položaj prepustiti malo znanemu, 11 let mlajšemu generalu Armandu Diazu (1861-1928), ki je armado spretno vodil do zmage.

Dne 9. novembra so se zadnji italijanski vojaki umaknili preko Piave in popoldne za sabo razstrelili mostove.

Diaz je na novi obrambni črti, krajši za skoraj 200 km razvrstil: 3. armado na spodnji tok Piave, 4. armado na Monte Grappo, 1. armado na planoto Sette Comuni, ostanke popolnoma razbite 2. armade pa je poslal v zaledje kot rezervo.

Napadi prek Piave so naleteli na odločen italijanski odpor. 12. novembra je celovškemu 1. gorskemu strelskemu polku sicer uspel prehod na zahodni breg Piave, vendar ni uspel obraniti mostišča za prehod večjih enot. Tudi vsi drugi poskusi prehoda so bili neuspešni in do 16. novembra so se vse enote umaknile na vzhodni breg.

Tudi napad na Grappo, zadnji gorski masiv, ki obvladuje prehod iz Alp v ravnino zahodno Piave, ni uspel. Kraussov I. korpus je med 12. in 18. novembrom v hudih bojih prodrl do močno utrjenega vrha masiva Monte Grappe (1773 m), vendar mu uspelo zasesti vrha. V okviru bojev na Monte Grappi je mariborski 26. strelski polk zasedel vrh Monte Peurna in sodeloval pri zasedbi vrha Monte Tomba.

K neuspehom je veliko prispevalo vse slabše oskrbovanje. Fronta je bila že 160-220 km od Mosta na Soči (takrat Sv. Lucije). Samo 14. armada je dnevno potrebovala 3600 ton streliva, dobila pa ga je le 750 ton. Tudi vreme je bilo vse bolj zimsko, še posebej na severnem, goratem delu fronte.

Italijanski poraz bi se spremenil v katastrofo, če bi uspel avstro-ogrski preboj iz južne Tirolske proti Jadranu, vendar za kaj takega ni bilo dovolj moči. feldmaršal Conrad von Hötzendorf je sicer na hitro pripravil napad 11. armade z Južne Tirolske in dvakrat, med 11. in 12. novembrom in med 22. in 23. novembrom, napadel, vendar brez uspehov.

Avstro-ogrsko glavno poveljstvo se je ustrašilo vse večjega števila francoskih in britanskih divizij in je 3. decembra 1917 ukazalo ustaviti ofenzivo, nadaljevali so se le boji za izboljšanje položajev v gorah, v katerih so Avstrijci zasedli Monte Meletto in Col del Rosso.

Italijani so v 12. soški bitki doživeli strahovit poraz: italijanska vojska od začetka ofenzive 24. oktobra 1917 pa do ustalitve fronte na Piavi 10. novembra 1917 izgubila okoli 10.000 mrtvih, 30.000 ranjenih in 293.000 zajetih vojakov. Še nadaljnjih 350.000 vojakov se je razbežalo po celi severni Italiji in so jih polovili šele pri poskusih prečkanja Pada. Od 7.000 topov, kolikor jih je v začetku oktobra štela italijanska vojska, so jih izgubili 3.150, od 2.400 minometov jih je v nasprotnikove roke prišlo 1.732, ostali pa so tudi brez 3.000 mitraljezov, 2.000 lahkih mitraljezov in 300.000 pušk. Kljub temu pa se napadalcem ni posrečilo, da bi Italijo izločili iz vojne, kar bi edino odločno spremenilo strateško ravnovesje v Evropi. V ofenzivi tudi napadalcem niso imeli majhnih izgub; ocenjene so na 70.000 ljudi (mrtvih, ranjenih, obolelih, izginulih in zajetih).

Avtor: Marko Simić